

СТАНОВИЩЕ
от доц. д-р Георги Донеv
за дисертационния труд на Дарин Симеонов Алексиев
ОНТОЛОГИЗИРАНЕ НА ПОНЯТИЕТО „СОФИЯ“
В РУСКАТА РЕЛИГИОЗНА ФИЛОСОФИЯ
за получаване на образователна и научна степен „доктор“
Професионално направление: 2.3. Философия
Научна специалност: История на философията

В изследването се определя трансцендентното понятие София и нейната онтологизиращата функция в християнската космогония посредством тринитарния догматичен принцип на източното православие в съпоставяне с неортодоксалното разбиране на София в ученията на руските религиозни философи Соловев, Флоренски и Булгаков.

Целта на докторанта е да обоснове критиката на онтологизирането на „София“ в руската религиозна философия чрез теологическото разбиране на функцията на София за възникването на крайната форма на творението. Именно крайността на човека и космоса открива трансцендентния генезис на космогонията. Докторантът реализира поставената цел чрез тринитарното разбиране на трансценденцията и трансценденталната функция на София – Логос като втора ипостас.

От тази теоретична основа дисертантът експлицира тезата на руските философи, че София може да бъде определена като посредник между Бог и творение, която противоречи на троичния православен догмат. Докторантът формулира своята теза като аргументиране на трансцендентната същност на София и нейната трансцендентална функция, която определя онтологизацията на съществуването - творението.

Актуалността на темата следва от фундаменталния философски проблем за отношението на трансцендентната истина и постигането на истината чрез опосредстване на логически форми на мислене. Опосредстването е логическа функция на съзнанието, докато трансценденцията е „откровение“ – непосредствено откриване на Логос –

София. Един от вариантите на решението на проблема, като конституиране на морала от трансценденцията, е постигнат от Кант в „Критика на практическия разум“.

Методологията на изследването включва историко-философска реконструкция на София в елинизма, кабала, гностицизма, арианство, православно християнство, мистиката на Бьоме, абсолюта на Шелинг и източната патристика. Приложен е херменевтичен метод за разбирането на тринитарния догмат и онтологичната функция на Логос – София.

Дисертацията има обем 235 стр. и съдържа увод, четири глави, заключение и списък с цитираната литература (143 заглавия на български, руски, немски, и френски език)

В първа глава докторантът експлицира формирането на понятието София чрез анализ на философията на Хезиод (изначална мъдрост), Демокрит (фронеизис), Филолай (умозрителна мъдрост), което има своя първобраз в митичната Атина Палада. Въз основа на античните разбирания и философски интерпретации на мъдростта руската религиозна мисъл формира разбиране за София.

Дисертантът показва, че руската софиология се основава на платоновата идея за демиурга като посредник в създаването на света. Идеята за посредник в генезиса на творението е основната теза на Булгаков, която отрича догматичното разбиране за трансцендентната същност на София. Понятието мъдрост е интерпретирано от Аристотел като еквивалентно на знанието. В „Метафизика“ „мъдростта-София и мъдростта-философия са синоними мъдростта е наука за началата“.

От понятийната система на Аристотел в богословския език са въведени основни понятия, които експлицират разбирането на трансценденцията и които са утвърдени в систематичното богословие като резултат от диспутите на вселенските събори, като усия и ипостас (οὐσία и ὑπόστασις). В дисертацията е обоснована тезата, че софиологията не е отделно учение, защото губи своя трансцендентен смисъл без ограничението от православно богословие. София не може да бъде разбрана извън троичния догмат. Голяма част от понятията на богословския език са създадени от гръцки философи, но тяхната функция е преосмислена чрез тринитарното разбиране на трансценденцията. На тази теоретична основа докторантът обосновава извода, че в гръцката философия не може да има разбиране за трансцендентната същност на София.

Този извод на г-н Алексиев е много съществен за изследването, защото руската софиология концептуализира София чрез богословски превод на функцията на демиурга. Но богословският език открива трансцендентността на София и не допуска субект с опосредстваща функция. Принципът на тринитарния догмат създава разбиране за София като ипостас в трансценденция. Докторантът реконструира ученията, които анализира чрез прилагане на методологическата дистинкция между непосредствения принцип за онтологизация и онтологизация чрез опосредстване. В този смисъл софиологията е онтологизация чрез опосредстване, а следствието от този принцип е езикова невъзможност за разбиране на трансценденцията.

Във втори параграф докторантът анализира присъствието на понятието „премъдрост“ в текстовете на стария завет. Анализът систематизира значенията на понятието, като целта е да бъде експлицирана неговата функция. Алексиев показва, че „премъдрост“ има функционално значение, като разумност в сътворението на света, но единствено в отношение на откриването на предвечното раждане на Божия Син като втора ипостас, която е еквивалентна на премъдростта. Определянето на старозаветната премъдрост като трансценденция прави нейното богословско разбиране по-фундаментално от концептуализацията ѝ в гръцката философия. Интерпретацията на докторанта показва, че разликата се изразява във въвеждане на ипостас в образ на София. В дисертацията е показано, че принципът на тринитарния догмат се съдържа в кн. Притчи : *„Господ ме имаше за начало на Своя път, преди Своите създания, открай време“* (Притч. 8:22), който определя Премъдростта - София като начало на творението. Разбирането на този стих открива непосредствената функция на трансцендентната по същност втора ипостас за онтологизацията на съществуването

В трети параграф обект на изследване е иудейската мистична традиция в кабала и нейното значение за формирането на руската софиологията. Анализът на докторанта изяснява връзката между мистичната кабала и руската религиозна философия, която се изразява в опосредстващата функция на София. Кабала е определена от Соловьев, Флоренски, и Булгаков, като едно от най-значимите учения за разбирането на София. Анализирана е връзката между приложната и умозрителната кабала, която открива мистическия смисъл на творението. Кабала

присъства в мистичния опит на руските философи, но не открива непосредствената трансцендентна същност на Софѝя.

Във втора глава на дисертацията докторантът реконструира разбирането за София в гностицизма и арианството. За руските софиолози, гностическото учение е принципна и понятийна основа за формирането на разбирането им за София в съответствие с неортодоксалната ѝ концептуализация. Характерна за гностицизма е мистичната форма на присъствие на София, която оказва влияние върху мистичния опит на Соловьев и Булгаков. Но този опит не получава експликация като непосредствена функция на трансценденцията, което е теоретичното основание за неговата критика. Докторантът показва, че разбирането на Софѝя като посредник между Бог и света е въведено от Валентин (с. 57). Функцията на София като посредник определя космогонията на гностицизма във формата на „низшата Софѝя - Ахамот“ (с. 61-62). Дисертантът анализира от позицията на тринитарния догмат арианството, като показва, че то се основава на тезата за липса на непосредствено отношение на трансценденцията и творението. В този смисъл Логос – София не е втора ипостас, а посредник.

В трети параграф докторантът анализира влиянието на Х. Зузо и Я.Бьоме за формирането на руската софиология. Показано е, че мистичният опит на руските софиолози съответства на разбирането на Я. Бьоме за мистичната форма на Софѝя, изразено чрез откриване на трансценденцията - божественото откровение. Докторантът показва, че откровението няма ортодоксална интерпретация.

В анализа на формирането на руската софиология, докторантът включва разбирането на Шелинг за Абсолюта като основа на учението за Всеединството, което е философският принцип на Соловьев.

В трета глава докторантът реконструира понятието „Логос – София“ в патристиката, която се основава на тринитарния трансцендентен принцип. Според Булгаков св. Атанасий е основател на софийното направление в богословието, но Булгаков не разбира догматичния принцип. Разбирането на св. Атанасий за Премъдростта като предвечното раждане на Сина от същността на Отца е утвърден в троичния догмат на православното християнство. В този смисъл Логос - София не е посредник, а Втората Божествена Ипостас. Докторантът анализира богословската концептуализация на св. Василий, който изяснява троичния догмат чрез понятията – „ипостас“ и „усия“. Втората Ипостас, Логос - София, явява

триипостасността като непосредствено участие в света и овременява извънвремеността на трансценденцията. Този преход се определя чрез понятието „енергия“, което експлицира онтологичната функция на Логос – София.

Един от резултатите на изследването се изразява в това, че докторантът експлицира прехода от трансценденция към онтологизация чрез понятията „същност“ „ипостас“ и „енергия“, които не допускат опосредстваща функция на Логос - София.

В четвърта глава докторантът експлицира противоречието между руската софиология и тринитарния догмат. Г-н Алексиев обосновава генезиса на разбирането на Соловьев за София, което се формира от ученията на кабала, гностицизма, мистицизма на Зузо и Бьоме, принципа на Шелинг за Абсолют и Всеединство и личния мистичен опит. На тази основа Соловьев определя своя философски принцип като „всеединство в Бог“.

Соловьев определя Абсолюта като „свобода от форми, и като произвеждащата битие сила - множественост на формите“. Първото определение е „Единният“, а второто е потенциата на битието. Софiя е в Абсолюта като възможност за възникването на крайността на творението във времето.

Докторантът реконструира софиологията на Соловьев от позицията на тринитарния догмат и обосновава тезата, че София опосредства прехода от Абсолюта към всеединство на съществуващото. В този смисъл Соловьев отстоява тезата, че Бог не твори света непосредствено, която противоречи на разбирането на трансценденталната функция на София в тринитарния догмат.

Флоренски се различава от Соловьев в това, че развива своето учение в границите на догматичното учение на църквата но представя София като отделна ипостас. Флоренски е повлиян от платонизма и е известен като християнски платоник. Според него Софiя изразява пълнотата на трансценденцията в сравнение с непълнотата на света. Функцията на Софiя е да приобщава света към пълнотата, като влиза в досег с над-световното единство, към което се стреми по силата на собствената си ограниченост Онтологизацията на Софiя при Флоренски се определя от принципа на Единството на множествеността на елементите-монади. Флоренски определя обединената от Единството множественост като София. Единството е универсален принцип.

Флоренски определя София като четвърта ипостас, която е различна от същността на трансценденцията и нейните три ипостаси. В този смисъл София не е божествена ипостас и няма трансцендентна същност. В противоречие с тринитарния догмат Флоренски определя Софiя за четвърта ипостас, която не може да има трансцендентална функция.

В трети параграф докторантът реконструира софиологията на Булгаков чрез принципа на тринитарния догмат и обосновава тезата, че той възпроизвежда неортодоксалния принцип за Софiя като единна същност на трите ипостаси. Докторантът формулира целта на Булгаков да развие и обоснове софиологичната теза на Соловьев и Флоренски за Софiя като опосредстваща функция извън триипостасността на Бог. Но тази интерпретация не съответства на православното богословие и неговото влияние на християнската философия. По този начин докторантът аргументира извода за противоречието на софиологичната теза на православната догматика. Херменевтичната реконструкция на г-н Алексиев показва, че Булгаков интерпретира на богословски език принципа на гностицизма за необходимостта от посредник между Бог и творение.

Булгаков се основава на ученията на кабала, гностицизма и идеята за демиург на Платон, за да обоснове необходимостта за опосредстване между трансценденцията и трансценденталния свят. В този смисъл тварният свят не е функция на Бог, а на София, поради което Булгаков определя София като предвечна – извънвремева и тварна - времева. Докторантът анализира развитието на понятието София в учението на Булгаков, което преминава от разбирането за София като единосъщност до разбирането за ипостасност – „въипостасяване“. Ипостасността е енергия, чийто генезис е трансценденцията. Основната теза на Булгаков е, че Софiя е посредник между Бога и света. „Опосредстването чрез Софiя е предвечно основание на света в Бога, като предвечен свят, чийто тварен образ като проекция във времето се явява сътвореният свят“

Православната догматика се основава на принципа за онтологизация от трансценденция без функцията на посредник, различен от втората ипостас. По този начин се изключва трети субект и явяването на трансценденцията в творението е непосредствено. Така онтологичната истина на съществуването се открива чрез трансцендентен език отвъд

съзнанието. По този начин докторантът обосновава своята теза, че богословският език на руските софиолози не открива трансценденцията в техния мистичен опит. Според Булгаков София е „демиургът на Платон, “световна душа“ – „ентелехия“ на Аристотел и „нус“ от триадата „едно – ум – световна душа“ на Плотин“. Булгаков, за разлика от Флоренски, не допуска определянето на Софiя като четвърта ипостас, а като единна същност на трите ипостаси. Но докторантът показва, че понятието „въипостасиране“ няма трансцендентална функция, защото София не се разбира като Логос – София в структурата на тринитарния догмат.

Евристичният резултат от изследването на докторанта се изразява в откриването чрез херменевтичен език на непосредственото явяване на трансценденцията, което може да бъде експлицирано от практическата философия.

Въпрос към докторанта: Известна ли е софиология, която съответства на тринитарния догмат?

Приложен е автореферат (35с.,) който представя синтезирано структурата и съдържанието на дисертацията.

Резултатите от изследването са апробирани на научни конференции и три публикации по темата на дисертацията. Нямам съвместни публикации с докторанта.

Заклучение: дисертацията е завършено научно изследване, реализирано на високо теоретично ниво. Тезата е доказана и представя значим научен резултат. Давам положителна оценка на дисертацията и препоръчвам на научното жури да присъди на Дарин Симеонов Алексиев образователната и научна степен „доктор“ по философия

31.03.2021 г.

доц. д-р Георги

Донев.....